De brieven van Walter Dürkop

Door Marc Busio

Speelfilms als 'A Bridge too far' en 'De Slag om de Schelde' laten zien hoe de bevrijding van het zuiden van Nederland in het najaar van 1944 is verlopen. Ze vertellen het verhaal uiteraard vanuit het perspectief van de geallieerden, net als veel bioskoopjournaalbeelden van destijds. Dankzij de brieven die Walter Dürkop naar zijn moeder in Duitsland schreef kreeg ik echter een indruk van deze strijd zoals die door een soldaat van de Wehrmacht werd ervaren.

Ruim tien jaar geleden benaderde een collega mij i.v.m. een aantal oude brieven die hij in een antiekzaak had gekocht en afkomstig bleken te zijn van een Duitse militair die in het najaar van 1944 strijd leverde in Noord-Brabant. Vanuit mijn belangstelling voor historie ben ik er Nederlandstalige transcripties van gaan maken en het een en ander gaan uitzoeken over de personen en plaatsen die door hem genoemd worden. Praktische zaken over de verzending van pakketjes, bezorgdheid over het lot van zijn familieleden in verband met de luchtbombardementen en herinneringen aan de vooroorlogse tijd vormen een belangrijk deel van de inhoud. Daarnaast vertelt hij echter ook vrij gedetailleerd over zijn belevenissen en vermeldt hij daarbij gebeurtenissen waarvan je zou verwachten dat ze niet door de militaire censuur zouden zijn gekomen. Zo kwam ik er achter dat hij betrokken was bij de gevechten in Normandië die volgden op D-Day en dat hij daarna de terugtocht door Noord-Frankrijk en België meemaakte, die in het najaar een voorlopig einde vond in Noord-Brabant. Omdat hij zelfs een aantal maal de naam van zijn bevelhebber noemt, luitenant-generaal Sander, kon ik nagaan dat hij onderdeel uitmaakte van de 245-ste infanteriedivisie, die in oktober en november 1944 in en rond Tilburg en Breda stelling had betrokken.

Afbeelding 1: Papierfabriek Maasmond in Keizersveer (bron: Wikimedia Commons; CC BY-SA 3.0)

Walter Dürkop vermeldt twee locaties waar hij met zijn eenheid gelegerd was, namelijk het dorp Moergestel en een papierfabriek. De naam van de papierfabriek noemt hij niet, maar de envelop waarin de brief zit is gestempeld met 'Papierfabriek Maasmond Raamsdonksveer'. Waarschijnlijk heeft hij deze gevonden in het kantoor van de fabriek en gebruikt voor zijn correspondentie, al blijft het vreemd dat deze strategische informatie door de censuur is gekomen. Hij geeft een uitvoerige beschrijving van dit grote fabriekscomplex op de noordoever van de Bergsche Maas (dus feitelijk op het grondgebied van de gemeente Dussen) nabij de Keizersveerse Brug, dat zelfs voorzien was van arbeiderswoningen en een eigen haventje. De machines die hij er aantreft hebben zijn bijzondere belangstelling en dat geldt vooral voor die van Duitse makelij. Enige naspeuring leerde mij dat 'Maasmond' inderdaad een aanzienlijke papierproducent was, die zich aanvankelijk nog beperkte tot papierbereiding op basis van strostof, maar na 1900 overschakelde op het hoogwaardigere cellulose. Als onderdeel van de Engelse onderneming Reed (later samengegaan met het Nederlandse Elsevier) groeide 'Maasmond' uit tot een van de modernste papierfabrieken van Nederland. Tijdens de interbellumjaren, waarin het bedrijf weer in Nederlandse handen was, ging het weliswaar minder voorspoedig, maar eind jaren dertig telde de fabriek nog altijd ruim vierhonderd werknemers die jaarlijks op vijf machines zo'n tienduizend ton papier produceerden, met *'gestreken papier in één gang'* als specialiteit. In de loop van de oorlog valt de productie stil en de fabriek raakt in het najaar van 1944 zwaar beschadigd als ze in de frontlinie komt te liggen. Walter maakt in zijn brieven melding van de artilleriebeschietingen door de Britten die hij steevast de 'Tommy's' noemt. De verwoesting is zo groot dat de 'Maasmond' na de oorlog niet meer opgebouwd is, al had dit ook andere oorzaken. Zo zat de directeur (naar later bleek ten onrechte) vast op beschuldiging van collaboratie en investeerden de aandeelhouders bij voorkeur in andere bedrijven. Op dezelfde locatie, vanwege het haventje nog steeds herkenbaar vanaf de brug, is nu een ander bedrijf gevestigd.

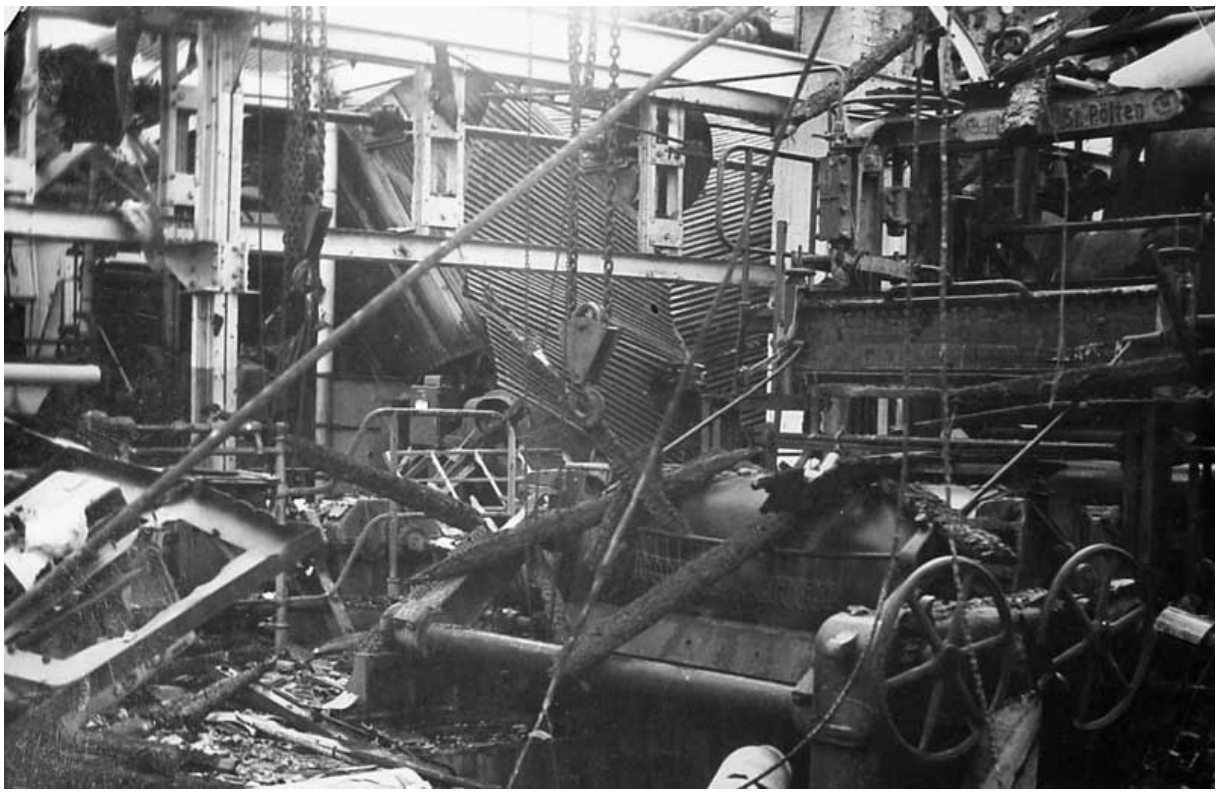

Afbeelding 2: Oorlogsschade aan de papierfabriek Maasmond (coll. SALHA, fotonummer ctd00036)

Vermoedelijk is Walter Dürkop bij de gevechten in oktober gewond geraakt, want pas in december volgen er weer brieven en dan geschreven vanuit een militair hospitaal in Amsterdam. Veel details over zijn letsel geeft hij niet, vermoedelijk om het thuisfront niet ongerust te maken, maar waarschijnlijk gaat het om zijn arm. Die is dan overigens al zover hersteld dat hij alleen nog maar onder behandeling staat van een 'masseur' (tegenwoordig zouden we zeggen 'fysiotherapeut') en hij wordt ingeschakeld voor allerlei klusjes en bewakingsopdrachten in en rond het ziekenhuis. Pakketjes met lekkernijen komen goed aan vanuit Duitsland, zo bevestigt hij , en dat is wel ironisch omdat het bezette Nederland boven de rivieren op dat moment de Hongerwinter doormaakt. In het hospitaal doet men er echter veel aan om de gewonde en zieke militairen een sfeervolle feestmaand te bezorgen met een Sinterklaasviering en de opvoering van een theaterstuk met Kerstmis. De bommenwerpers die 's nachts overvliegen op weg naar Duitsland herinneren ook hier echter iedere dag aan de realiteit van de oorlog en voeden de ongerustheid over de familie in de 'Heimat'. Voor Walter, die nog geen gezin heeft en bovendien geen zwaar letsel, is het iets gemakkelijker om de zinnen te verzetten. Zo schrijft hij over bezoekjes aan het Paleis op de Dam, het Rembrandthuis en het Olympisch Stadion ('natuurlijk niet zo groot en mooi als dat van de Olympische Spelen in Berlijn van 1936'). Onderweg knoopt hij gesprekken aan met Hollanders die zich verstaanbaar kunnen maken in het Duits (en daartoe ook bereid zijn), doet inkopen in een Duitse boekwinkel en schaft bij postzegelhandelaren exemplaren aan die nog in zijn collectie ontbreken. Wat dat laatste betreft sluit hij meermaals zijn brieven af met het verzoek om deze postzegels in zijn woonplaats Eilenburg te laten afstempelen. Na de feestdagen wordt hij ontslagen uit het ziekenhuis en teruggezonden naar zijn eenheid die ondertussen is verplaatst naar de Elzas. In de laatste twee brieven uit het pakketje, die hij half januari 1945 schrijft, brengt hij kort verslag uit van zijn reis daarheen en de eerste indrukken van de toestand die hij er aantreft. Onderweg, zo meldt hij, brengt hij nog een aantal dagen in de Pfalz door waar hij van de lokale wijnen geniet en op zijn nieuwe standplaats aangekomen gaat hij aan het werk als telefonist. Dat laatste kan er op duiden dat hij toch nog niet voldoende fit werd geacht om deel te nemen aan de strijd en zich op deze manier maar nuttig moest maken voor de verdediging van het vaderland tegen de oprukkende geallieerden. Gedurende deze laatste oorlogsmaanden zette de Wehrmacht zelfs zestienjarigen in aan het front en het is anders moeilijk voorstelbaar dat een militair met gevechtservaring hieraan onttrokken werd.

Afbeelding 3: De Leipzigerstrasse in Eilenburg vóór de oorlog.

Helaas is niet duidelijk of, en zo ja hoe, Walter Dürkop de laatste oorlogsmaanden heeft overleefd. Brieven van na januari 1945, als ze überhaupt verstuurd zijn, ontbreken in het pakketje. Ook vraag ik me af welke weg de brieven hebben afgelegd voor ze uiteindelijk in de handel terecht kwamen. Dat ze zijn aangekomen bij Walters moeder in Eilenburg is zeer waarschijnlijk, omdat zich opmerkelijk genoeg tussen de brieven ook de 'Ausweis' van deze Margarete Dürkop (geb. 13 april 1873) bevindt. Het document dateert van 23 maart 1940 en bevat stempels van 12 december 1945 en 17 december 1946, wat er op duidt dat zij de oorlog in ieder geval overleefd heeft. Dat is geen vanzelfsprekendheid, want het stadje Eilenburg, gelegen ten noordoosten van Leipzig aan de rivier de Mulde, kreeg het eind April 1945 nog zwaar te verduren toen het drie dagen lang hardnekkig werd verdedigd tegen de Amerikaanse troepen. Door artilleriebeschietingen werd meer dan de helft van de gebouwen beschadigd en van het centrum zelfs negentig procent verwoest, waarmee het een van de zwaarst getroffen steden van Duitsland was. En het is juist in dat centrum dat Walter met zijn moeder, zuster Kirsten en broer Kurt woonachtig was, zo blijkt uit het adres op de enveloppen: Leipzigerstrasse 28/30. Op het internet zijn oude prentbriefkaarten van Eilenburg te vinden waarop deze straat staat afgebeeld, zowel vóór als na de oorlog, en dan wordt snel duidelijk dat de kans klein is dat het ouderlijk huis van Walter ongeschonden uit de strijd gekomen is. Uiteraard ben ik nieuwsgierig hoe het Walter Dürkop verder is vergaan: heeft hij het einde van de oorlog gehaald en daarna een bestaan op weten te bouwen? In Oost- of in West-Duitsland? De kans dat hij nog in leven is acht ik zeer klein en mocht dat toch het geval zijn dan is hij in ieder geval niet actief op de 'social media'. Kortom door contact te leggen met archiefinstellingen en heemkundekringen ben ik momenteel aan het proberen om hem op het spoor te komen. Mogelijk dat er lezers zijn die ervaring hebben met archiefonderzoek in Duitsland, met name in de omgeving van Leipzig, en mij daar meer over kunnen vertellen.

Afbeelding 4: De Leipzigerstrasse in Eilenburg na de oorlog.